

Faragás

Szándékosan használjuk ezt a kurta címet, mert megyénk népi faragói, naiv képzőművészei fárral és kővel egyaránt kísérleteztek. Vidékünk sem fában, sem kőben nem gazdag, ezért nem kell szegyenkeznünk a kevés faragó miatt.

Mindszinten **Bereczki János**, jóval túl a 70. évén, a honismereti szakkör tagjaként, a Munka Érdemérem ezüst fokozatával kitüntetett Tóth Emma szakkörvezető tanár motivációjára fogott hozzá szobrok készítéséhez. Speciális szerszámait nem voltak. Hiedevágót és kalapácsot keresett elő a szerszámosládájából. Követ az utcán talált, amely az útépítés során maradt ott. Első alkotása az Ósanya volt. Aztán nem került új, alkalmas kő a kezébe, ezért az első szobrából vöröskatonát faragott. Amikor felfedezték mint népi alkotóművészt, alkotásainak jelentős hányadával nem tudott elszámolni, mert azok új meg új formát öltöttek.

A pásztorfaragás feltételei sem voltak sokkal jobbakként. Amíg pusztáinkon a barrok ezrel legeltek és virágozott a pásztorélet, az erdők szűkben voltak. Az erdőtelepítés a baromjárás rovására történt, és a földművelés is mindjában tért hódított. Tehát soha nem volt szinkronban vidékünkön a pásztorélet és a faragásra alkalmas fa bősége.

Az első faragás a rovás volt. A számadó héjasbotra rótták fel a kihajtott állatok számát. Ezt a

A múzeum kincseiből

Nagy Czifrok Anikó felvétele

HARAI JÁNOS: JUHÁSZ

bot szemben levő oldalán is megismételte. A jász ágátétele után a botot kettéhasították. Egyik fele a számadóhoz, a másik fele a jászág gazdájához került. Az elhullott állatot külön botra rótták föl. Az állat dögvészre jutott.

Botja minden pásztorinak volt. A frissen telepített erdők egy-egy kistáját vágták ki, mert csak ebből lehetett bunkóbotot kialakítani. Később a félszilajtartás idejében, még inkább az egy család jószágait, a kurtafalkát legeltető gulyás botnak valóját, a *meggyjasumarak* közül választotta ki. Héját szalonnabőrrel bekenték, hogy tükrös legyen. Ha így nem jutott a pásztor bothoz, megtette más fa is. Héját lehúzták és 8–10 napig a lóistállóba, a trágyába dugták. Barnás színét lemosás után is megtartotta. Törekedtek tehát a díszítésre. Az igazi szép munka mégiscsak a faragás volt.

Híres faragó a csanádpalotai **Szekecs András**. Jó adottságai vitathatatlanok. Jól bánták a fával. Kár, hogy témaválasztását a mindenkor eladási lehetőségek szabják meg és gyakran készítenek sorozatokat.

Tehetséges faragó **Harai János** eperjesi juhász. Két faragott botját és egy kisméretű szoboregyüttesét őrzi a Móra Ferenc Múzeum. A botokon nemcsak díszítőelemek vannak, hanem az állattartással kapcsolatos ábrázolások is. Az egyik faragott boton a disznótartásnak állít emléket (fajták, búgatás, ma'acozás, legeltetés stb.). A másik bot a *csordát* ábrázolja különféle életmennyilvánulásában (tehénvezetés, legeltetés, pihenés stb.).

Egyik legsikerültebb alkotása a 28 cm-es szobor, amelyik a juhászt ábrázolja, *dó gatyában, szürkankóban*, jobb kezében pásztorbot, bal kezében kisbárány, vállán tarisznya, mellette a pulla. A szobor a pásztorhivatás minden tényezőjét bemutatja.

BÜRCSÜK VINCE

„A toronyőr visszapillant”

Emlékezés Bálint Györgyre

Bálint György író, újságíró, a két világháború közti magyar marxista kritika és publicisztika egyik legkiemelkedőbb alakja, hetven évvel eze-öt, 1906. július 9-én született Budapesten. Erettségi után a budapesti kereskedelmi akadémiára egyéves kereskedelmi szaktanfolyamát végezte. 1924 és 1939 között az Est-lapok munkatársa, közben többször járt külföldön. *Spanyolországban jártam* című köteté élesen antifasiszta tartalma miatt nem jelenhetett meg. Szépirodalmi és publicisztikai munkásságának színterére a kommunista *Gondolat* és polgári ellenzéki sajtó, főleg a *Pesti Napló* volt. Német nyelvű írásait (versek, novellák) az *Arbeiterzeitung*, *Eulenspiegel*, *Frankfurter Volkszeitung*, *Kunst und Volk*, *Neue Bücher* és a *Pester Lloyd* közölte. Angol és amerikai lapok tudósítói is volt. 1933-ban házasságot kötött Csillag Vera grafikusművésszel. 1941-ben Tokajba rendelték munkaszolgálatra, innen Újverebaszra vitték, majd leszerelték. 1942. áprilisában letartóztatták és a Margit körüli katonai börtönben tartották fogva. Szeptemberben kiszabadult, de októberben a gödöllői munkaszolgálatos táborba vitték, ahonnan Ukrajnába hurcolták. 1943. január 21-én a Sztarj Nyikolszkoje kórházban halt meg.

Irodalmi pályája költői próbálkozásokkal indul. Nemzedékét céltalanok, kisemmizettek érzé. Írásainak javarésze (*Az idő rabjában*, *Jégtáblák*, *Könyvek, kol-dusok*, *Az illatok dicsérete*) a harmincas évek terméke. Bannik életművének valamilyen fontos motívumát felismerhetjük, a társadalmi elkötelezettséget, a kapitalizmus megvetését, következetes antifasiszmust, a harcoss írói magatartás hirdetését, s az új szocialista irodalomszemlélet kialakításának szándékát. A társadalmi igényű kritika eszménye nemcsak a modern polgári irodalom gondjainak és a szocialista realizmus jellemezte vezetési el, hanem az antifasiszta harcokhoz és a néprfrontpolitikai törekvésekhez is – anélkül, hogy az irodalomkritikából át kellene lépnie a politikai publicisztika területére.

Először a társadalomkritikai művekkel figyel fel és főként az irodalom felett, de hamar felismeri, hogy a bíráló elűntamadással kell felváltani a melynek irányát csak új, pozitív eszme szabhatja meg. Így lesz írása fő kérdése a fasiszmus és a szocializmus. A fasiszmus bírálataiban sem marad meg az általánosságoknál. Az a szándéka, hogy gondolatait tett értékűvé tegye. Újra és újra visszatér a fasiszmus szociális demagógiájához, s a valódi rend és néppellenes diktatúra ellentétéhez. *„A fasiszmus primitív rendet jelent – a munkatáborok és a korbács rendjé. Van olyan rend is, amely a szabadság megőrzését szolgálja. Van olyan rend, vagy legalábbis lesz, amely az emberek tömegét meg tudja védeni a mai termelési rendszer mindent elszűrítő nyomásától és mérhetetlen anyagi és lelki megaláztatásaitól.”*

Megvallatja a múltat, hogyan engedhetne annyi nép elhatárolni magát felett az embertelen erőt, s új magatartást sürget a jövő védelmére. A jövő harcosszellemtel kíván: *„politikát politikák ellen!”*

Háborúellenes. De nem elégszik meg a hűvés semlegességgel, és nem fogadja el a keserű, ámbar megértő magyarázatot a háború emberi okairól. *„Az írónak a háborúval szemben nem lehet más feladata – írja – mint hogy a falánk kis csoport lelki és szellemi üzleteit leleplezze, és felvegye velük a harcot a veszélyeztetett embertömegek, az eladott erkölcs és a megtagadott kultúra nevében.”*

„A szabadság a nép ügye, s minden szabadságkövetelés szükségképpen népi követelés is. Ezért természetesen azok a szellemi emberek, akik a lélek felszabadításért indultak harcba, félton találkoznak a néppel, mely a társadalmi felszabadításért küzd.”

Az író tevékenyen akar részt venni a világ eltorzult arculatának megváltoztatásában. Vállalja a szocializmus ügyét is. Várhoja az új rend és gondolatrendszer fő vonásait. A szegényekről mindig az együttérzés hangján ír. Népszerűségének nagy távlatai vannak, s munkásságában a távlatok felidézése kapja a nagyobb hangsúlyt. Bár a remélt jövőről keveset beszél – a szocializmust nyíltan nem népszerűsíti –, gondolatmenete mindig jelzi, hogy az egész emberiség kütiát a szegények társadalmi rendszertől várja. A rend és szabadság összefüggésének bizonyításával is a szocialista jövőt idézi.

Bírálja a felületes ítélezést, amely kommunizmusnak minden társadalombírálatot: *„A kommunizmus nem az teszi kommunizmává, amit elutasít, hanem amit javasol; nem az, amitől elszakad, hanem az, aminek csatlakozik.”* Figyelemmel kíséri a magyar irodalom szocialista szellemű kezdeményezéseit, valamint a magyar nyelven megjelent szovjet regényeket.

Irodalomelméleti gondolatait sohasem foglalta rendszerbe, de cikkei néhány részletéből kiviláglik, hogy az irodalom eszmei változásainak esztétikai következményeire figyelt. Szerinte a *„szocialista realizmus keményen stilizált”* vaskézrel fogja össze az anyagot, csak a nagy összefüggéseket mutató alapon alakít, emeli ki, úgyiszlóval csak a csúcspontok érdeklik. Közben megfogalmazza művészetszemléletének alapelvét, s kiindulópontja teljesen egybeesik a marxista esztétika kiindulópontjával: *„Az igazi művész attól a hazugság felülettől, és napvilágra akarja hozni a nagy títokot, a valódságot.”*

Tanulmányait bátor humanizmus jellemzi. Irodalmi értékei újságcikkei is. Nemcsak problémavető bátorságuk, kultúráltságuk, humanista szenvedélyük miatt irodalmi rangú alkotásokká teszi őket az élményszerűség, a gondolati igényesség, a megformálás tömörsége és a nyelvi pontosság, tisztaság is. Kritikai, publicisztikai munkásságában természetesen jelen voltak a marxizmus eszméi.

Életműve elszánt és pontos bírálatra az embertelenség és barbárság korának: ereje, maradandósága a szigorú tudományos világszemléletben, harcoss humanista meggyőződésben és sajátos írói-kritikai kvalitásaiban rejlik. Legjobb műfaja: az aktualitásokra visszhangzó reflexió, egy-egy tollára kíváncsi jelenség – politikai esemény, apró hír, egy könyv vagy film, mindennapos utcai jelenet – egyszerre komoly hangú és ironikus elemzése. Hangja gyakran keserű, néha szinte szentimentális, de egyike azoknak is, akik a legprezanssabbban fogalmazták meg és hirdették a bele nem nyúvós érveit és indulatait: *„Felháborodom, tehát vagyok. A felháborodás – a mai társadalomban – a szellemi ember létének legmagasabb rendű kifejezése.”*

Az európai haladó irodalom mélyreható ismerete alkalmassá tette a francia, a német, az angol irodalom eredményeinek közvetítésére. **Sinclair Lewis**, **Dickens**, **Galsworthy**, **Aldous Huxley**, **O'Neill**, **Maugham**, **Knittel** műveiből fordított. Megemlékezésünkét írónk politikai állásfoglalásával fejezzük be:

„Ott maradni a helyszínen, mélyen bent dolgozni a mindennapi élet közepén, napi problémákkal szemben érvényesíteni az eszmét, a részleteken keresztül törni utat a cél felé – nem pedig félrehúzódnai, és távolból tanítani. A lemondás hamis szorongás: aki a világról lemond, az lemond a küzdelemről is. Elvontan könnyű hünek maradni az elvhez – bent a forgatagban kell hünek maradni hozzá, az a nehéz, és az az igaz!”

DR. FÜR ISTVÁN

G. Milkó Erzsébet közönléte

A szegedi újságírósi dnyenje, **Gergelyné Milkó Erzsébet** most 65. éves. Szegeden született 1891. július 6-án.

A betűk szeretetét a családból hozta magával: nagybátyja volt. **Milkó Izidor (1855–1932)**, a Szabadkán élő író, a gyermek **Kolosvári Szemlén** (1916. máj. 20.) így írt róla: *„Karrierje Szegeden, a vidék egyik legerősebb lapjánál, a Szegedi Naplónál kezdődött. Móra Ferenc volt a tanítómestere, amennyiben ... volt szüksége tanítóra egyáltalán. Szegeden a vidéki újságírósi nagy és nehéz feladatát állotta ki tűzpróbaként: csinálta az egész nagy skálát, a rendőri és törvényszéki riportoktól egészen a lírai kopfokig.”*

Nem sokáig maradt Szegeden. Dolgozott Budapesten, tudósított néhány pesti lapot Svájcban, majd **Bors László (1895–1919)** hívsására 1916 júniusától a *Kolosvári Hírlaphoz* szerződött. (Bors László is Szegedről került Kolozsvárra. A Szeged és Vidéke belső munkatársa volt. Szó és száj c. verseskötetét (*Újvidék*, 1918.) **Juhász és Móra** ismertette a szegedi lapokban. Rövid életét a Tanácsköztársaság soproni mártírjaként fejezte be: a terrorlegények elhurcolták a börtönből és kivégezték.)

Milkó Erzsébet a háború vége felé tért vissza Szegedre. Megismerkedett a nem sokkal azelőtt idekerült **Gergely Sándor (1889–1932)** szobrászművésszel, akire **Juhász** hívta fő Kassák figyelmezt. A művészi portré készített róla, amelyről **Juhász Gyula** a Délmagyarországban (1918. jún. 29.) azt írta, hogy *„Milkó Erzsébet portréja például finomság és jellemzetesség dolgában elsőrendű mű.”* (A portré 1944-ben tűnt el a nyilasok által földült **Deák Ferenc** utcái lakásból.)

Gergely Sándor ösztönzésére 1918 őszén beiratkozott a budapesti Iparművészeti Iskola ötvös szakára. A Tanácsköztársaság idején tagja volt az iskola öttagú diáktanácsának, amely élénk politikai tevékenységet fejtett ki. Milkó Erzsébet javaslatára fölvetették a kapcsolatot az ifjúművészekkel, diákokkal lefektették, agitációs előadásokat tartottak, megszervezték az iskola növénydekének a részvételét a fölvenulásokon.

Aktív baloldali magatartása miatt az 1919/20-as tanév kezdetén eltanácsolták az iskolából, még azt sem engedélyezték neki, hogy **Csajka István** tanárnál magánúton tanulhasson. Visszajött Szegedre.

Alig ismert tény, hogy az 1919. november 1-én megnyitott szegedi Moholy-Nagy-Gergely közös kiállításnak egy harmadik résztvevője is volt, **Milkó Erzsébet**, aki ötvösmunkáit állította ki. **Juhász Gyula** a Szeged és Vidékében megjelent kritikájában (okt. 31.) *„igen finom ízlésűnek”* nevezte a kiállított ötvöstárgyakat. Egy másik szegedi lap, a *Munka* 1919. november 1-i száma szerint *„gyűrűi, nyakékei és kézelőkombjai kifinomult érzékéről tanúszkodnak; mindegyik külön-külön szép biztatás a jövőre nézve.”*

Az országban tomboló terror, a vásárlások teljes hiánya, a modern művészet képviselőinek félreállításáa Moholy-Nagyot és Gergelyt arra készítette, hogy külföldön telepedjenek le.

Milkó Erzsébet és **Gergely Sándor** 1920. február 23-án házasságot kötött, és még abban a hónapban Németországba utaztak. **Juhász Gyula** nászajándékáa *Gergely Sándornak* c. vers volt, amely a Délmagyarország hasábjain jelent meg.

Németországban a legsanyarúbb nélkülözés várt rájuk. **Milkó Erzsébet** azon kevesek közül való, akik szemtanúi voltak a magyar művészkolónia (Tihanyi, Kernstok, Berény, Bató stb.) nyomorgásának. Férje, aki itthon az aktivisták körének a legmarkánsabb szobrásza volt, odakint nem tudott érvényesülni. Csak

Lédi Ferenc

Pillantótükörben

Rohanva élünk, gépek, olajok fényes testére ugrottunk a földről és visszanezni sincs elég időnk. A beállított pillantótükrökből ... –fontosságuk és veszélyük szerint – kihullanak a tárgyak, emberek.